

УДК 371.134:78(07)

Віталій Ткаченко

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИКИ

В статті здійснений аналіз актуальних проблем підготовки майбутніх учителів музики. Розглянуті особливості його професійної діяльності. Проаналізовано дослідження науковців спрямовані на вирішення сучасних тенденцій підготовки майбутніх учителів музики. Актуалізовано питання особливих можливостей засобів музичного мистецтва в навчально-виховному процесі. Сформульовані напрями подальшого дослідження окресленої проблеми.

Ключові слова: професійна підготовка, майбутні учителі музики, створення культурно-освітнього середовища.

Модернізація освітньої системи, нові законотворчі основи спрямовані на досягнення нового рівня якості професійної підготовки учителів музики. Сьогодні вона вимагає від майбутнього учителя музики не тільки міцних педагогічних знань та умінь, високої інструментально-виконавської культури, вміння адаптуватись до умов, що постійно змінюються, а здатності по-новому використовувати можливості музики, спрямовувати їх на розвиток учнів, головною метою якого стає розкриття їх індивідуальності.

Ще на початку ХХ ст. П. Каптерев закликав: «Не виховуйте за загальноприйнятою, незмінною міркою; діти не повинні виходити з виховного закладу, як дюжина товару з заводу. Розвивайте індивідуальні здібності кожного, але не забувайте і про загальнолюдські якості; поважайте вроджені сили дитини, а не знищуйте їх» [1, с. 25]. Це питання залишається актуальним і сьогодні. Отже, в педагогіці є необхідність пошуку більш ефективних шляхів, спрямованих на розв'язання питань вдосконалення навчально-виховного процесу, в тому числі музичними засобами, та підготовки майбутніх учителів музики до їх впровадження.

Аналіз розглянутої літератури свідчить, що в педагогіці широко розкрити питання з підготовки майбутніх учителів музики (О. Абдуллін, Л. Арчажнікова, Т. Борисенко, Л. Гусейнова, І. Зязюн, О. Коневщинська, Н. Кузьміна, М. Михаськова, Г. Падалка, О. Пехота, О. Рудницька, С. Сисоєва, В. Сластьонін та ін.). Проаналізуємо сучасні аспекти проблем підготовки майбутнього учителя музики, подальша розробка яких, на наш погляд, може забезпечити ефективне вирішення завдань, що постають перед освітою.

Мета статті – на основі аналізу наукової літератури здійснити

узагальнення актуальних аспектів професійної підготовки майбутніх учителів та визначити напрями подальших наукових розвідок.

Професія учителя музики, має свої особливості, першою із них є багатофункціональність. Як відмічає Є. Завалко, учитель виступає в декількох ролях: як педагог навчає дітей основам музичного мистецтва; як вихователь сприяє вихованню і формуванню духовних цінностей особистості; як музикант веде пропаганду музичного мистецтва [2, с. 81]. Всі заявлені ролі необхідно вдало поєднувати, та робити це не тільки в класній роботі з учнями, а і в позакласній роботі. На наш погляд, це стає неможливим без самовдосконалення протягом всієї педагогічної діяльності.

Питання професійного самовдосконалення в процесі підготовки майбутніх учителів музики дослідила І. Склярєнко. Вона виокремила суперечності між соціальним замовленням та рівнем підготовки майбутнього учителя музики; високими вимогами до фахівця та недооцінкою ролі самовдосконалення у підвищенні теоретичного, психолого-педагогічного та фахового рівнів, недостатньою сформованістю необхідних знань та вмій, відсутністю спрямованості особистості на самовдосконалення [3, с. 4]. На нашу думку, саме самовдосконалення стає необхідною ланкою педагогічної діяльності. Розроблений науковцем комплекс педагогічних умов, допоможе стати дієвим інструментом в формуванні необхідної для професійної діяльності майбутнього учителя складової.

В рамках проблеми гуманізації освіти в сфері підготовки майбутніх учителів музики значимим постає дослідження О. Олексюк, що розробила концепцію формування духовності людини через активізацію емоційно-почуттєвого ставлення до світу. Науковець дослідила взаємозв'язок професійних знань, умій, спеціальних музичних здібностей з компонентами духовного потенціалу студентів у кожному виді діяльності [4]. Це надає можливість здійснити новий погляд на учня, як на особистість. Та стає ефективним засобом в індивідуалізації освіти.

Реалізація педагогічної діяльності неможлива без спілкування, комунікації з учнями, отже, однією з важливих складових підготовки учителя музики постає питання формування його комунікативної компетенції. Ми погодимось з думкою Є. Проворової, та будемо розглядати комунікативну компетентність учителя музики як сукупність комунікативних знань, умій, здібностей, досвіду та мотивації, що забезпечують сприймання, розуміння, засвоєння, використання, передачу педагогічної інформації, а також уможливають ефективне управління комунікативними процесами в музично-естетичному навчанні та вихованні школярів [5, с. 7]. З розглядом комунікативної компетентності пов'язана друга особливість професії учителя музики, що полягає в тому, що на ряду із звичайними педагогічними засобами, учитель музики використовує своєрідну мову в нашому житті – музику.

В цілях поліпшення підготовки учителів музики необхідно

враховувати те, що предметом навчання виступає від мистецтва – музика. Учитель в своїй майбутньої діяльності повинен керуватись принципами навчання мистецтва. Так, Г. Падалка виокремила такі принципи, як цілісність, культуро-відповідність, естетична спрямованість, індивідуалізація, рефлексія [6, с. 149]. В напрямку підготовки учителів музики ідеться про мистецьку рефлексію – усвідомлення власних психічних станів і процесів у зіставленні із переживаннями, відтвореними в художньому образі, роздуми людини над власним життям, заглиблення до власних почуттів у зв'язку зі змістом мистецького твору, у зіставлення об'єктивного змісту художніх образів із результатами самоаналізу власного внутрішнього життя [6, с. 157]. Дотримання цих принципів надає майбутнім учителям можливість формування життєвих позицій учнів, їх світоглядних орієнтирів.

В підготовці учителя музики актуальним стає формування готовності до музичної комунікації. В науковому дослідженні Є. Проворова виокремила основні її цикли: музична творчість, як фахова діяльність, в процесі якої уява переробляє життєві враження, що перетворюються у музичний матеріал; музичний твір, як специфічний продукт фахової діяльності, суб'єктивований у процесі творчості; музичне виконання, як співтворчість композитора й виконавця; та музичне сприйняття, як художньо-комунікативна взаємодія [5, с. 6]. В підготовці учителя музики до професійної діяльності необхідно звертати увагу на формування музичної комунікації, що дасть змогу поширити спілкування з учнями, його можливості передачі різного роду інформації та емоцій, завдяки використанню всіх циклів, що виокремила науковець.

Адже, одна «ритмічна основа твору несе в собі культурний, історичний та життєвий досвід» [7, с. 107]. С. Нечай розглядає феномен музики як засіб пізнання людиною навколишнього світу. Зазначає, що вона «створює умови переживання людиною своєї єдності з природою, іншими людьми, зі своїм народом і людством у цілому» [7, с. 114]. Дотримуючись цієї думки, ми звертаємо увагу на питання використання музики у педагогічній діяльності по-новому. Здатність музики допомагати пізнавати світ, надає можливості учителю використовувати її як засіб розширення світогляду, як засіб введення учнів в світ культури.

На особливі здатності засобів музичного мистецтва вказувала, Д. Кірнарська. Вона стверджує, що широкий музичний кругозір полегшує спілкування і взаєморозуміння між різними суспільними групами <...> основою міцного соціального світу може бути широка і загальна музична освіта, що психологічно зближує людей, обертаючи «чуже» в «своє» [8, с. 448]. Це дає змогу робити висновок що музика має не тільки інформативний характер. Вона здатна перетворювати особистісні якості учнів, формувати відповідні риси їх характеру. На особливі можливості музики також вказували А. Горев, Г. Джулай, Л. Фахрутдінова, А. Юсфін та ін.

Можна стверджувати, що в підготовці майбутнього учителя музики особливу увагу потрібно приділяти підбору музичного репертуару, відповідно до мети його використання. Це питання було піднято в дослідженні Н. Євстігнеєвої. Науковець виокремила критерії добору репертуару для музичних комунікацій, а саме: прикладний – застосування музичних фрагментів, які актуалізують комітатне сприйняття учнів, тобто послуговуються мистецьким тлом навчальної діяльності; сугестивний – реалізація сугестивних потенцій музики, а також ізо-принципу та левел-принципу музикотерапії; гедоністичний – урахування індивідуальних музичних уподобань реципієнтів; естетичний – включення в музичний репертуар високохудожніх і різножанрових музичних творів [9, с. 11]. Використання розроблених критеріїв підбору полегшує процес складення репертуару, та робить його більш доцільним.

В педагогіці в питанні підготовки до використання музики як засобу в досягненні певних цілей по розвитку учнів, цікавим постає дослідження В. Процюка. Науковець вперше визначив педагогічні умови підготовки майбутніх учителів музики до виховання у молодших школярів морально-естетичних почуттів засобами народної музичної творчості. Науковець розкрив виховний потенціал музичного фольклору, як одного із засобу розвитку морально-естетичних почуттів. Автор наголошує, що з метою підготовки до виховання морально-естетичних почуттів майбутній вчитель музики має можливість доповнення змісту професійної підготовки дисциплінами з циклу вільного вибору («Педагогічні технології морально-естетичного виховання молодших школярів засобами народної музичної творчості» та «Хроматична сопілка в загальноосвітній школі») [10, с. 14]. На нашу думку, такий підхід заставляє майбутнього учителя музики задуматись над тим, що йому потрібне в педагогічній діяльності. Самостійно прийняте рішення підвищує зацікавленість та активність пізнання. А отримані знання стануть допоміжним засобом в формуванні загальної культури учнів.

На наш погляд, вагомим внеском в підготовку майбутнього учителя, та його відповідності сучасним вимогам, постає робота О. Пікалової, що дослідила питання формування готовності майбутнього учителя музики до створення єдиного музично-естетичного простору загальноосвітньої школи. Науковець осмислила феномен єдиного музично-естетичного простору, розглянувши його як складову культурно-освітнього простору школи.

Кроком вперед ми вважаємо ставлення до педагогічної діяльності в загальноосвітньому закладі не лише на рівні проведення уроків, та деяких позакласних заходів, а як до створення відповідного середовища. При цьому авторка наголошує, що готовність майбутнього учителя до створення єдиного музично-естетичного простору не представляє завершену якість особистості, а навпаки є відкритим, динамічним,

системним утворенням [11, с. 156]. Отже, застосування цих знань в педагогічній практиці може вирішити проблеми замкнутості освітніх закладів, та допоможе урахуванню тенденцій розвитку суспільства, його культури, в загалом.

Аналіз літератури та власний досвід дає право зробити висновок, що в педагогіці з питання підготовки майбутнього учителя музики накопичена значна кількість інформації. Поєднати в собі розглянуті підходи, що до покращення його педагогічної діяльності може питання підготовки учителів музики до створення культурно-освітнього середовища навчального закладу, яке розглянуто лише фрагментарно. На наш погляд, саме підготовка до створення культурно-освітнього середовища здібна стати кроком до всебічного підвищення розвитку учителів музики. Його створення може надати учням варіативні шляхи становлення особистості, та сформулювати їх культуру.

Стає необхідним розгляд, виокремлення та систематизація педагогічних умов формування готовності майбутніх учителів музики до створення культурно-освітнього середовища навчального закладу, що і стане метою наших подальших розробок.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Каптерев П. Ф. Нова російська педагогія, її найголовніші ідеї, напрями і діячі / Петро Федорович Каптерев. – [видавництво 2-е, доп.]. – СПб. : Земля, 1914. – 211 с.
2. Завалко Є. В. Інноваційні процеси в музично-педагогічній освіті України / Є. В. Завалко // Інновації в освіті. – 2013. – № 3. – С. 75–85.
3. Складенко І. Ю. Професійне самовдосконалення в процесі підготовки майбутніх вчителів музики : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти» / І. Ю. Складенко. – К., 2009. – 21 с.
4. Матвеева О. О. Формування діагностичної культури вчителя музики як одна з головних вимог якості сучасної вищої освіти / О. О. Матвеева. – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/1_NIO_2013/Pedagogica/2_125003.doc.htm.
5. Проворова Є. М. Методичні засади формування комунікативної компетентності майбутнього вчителя музики : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.02 «Теорія та методика музичного навчання» / Є. М. Проворова. – К., 2008. – 19 с.
6. Падалка Г. М. Принципи навчання мистецтва / Г. М. Падалка // Педагогіка мистецтва: (теорія і методика викладання мистецьких дисциплін): [монографія]. – К. : Освіта України, 2008. – С. 148–176.
7. Нечай С. Культуровідповідність музики як засобу пізнання людиною навколишнього світу / С. Нечай // Вища школа. – 2010. – № 3–4. – С. 105–114.

8. Кірнарська Д. К. Музичні здібності / Д. К. Кірнарська // Психологія спеціальних здібностей. – М. : Таланти – ХХІ століття, 2004. – 496 с.
9. Євстігнеєва Н. І. Підготовка майбутнього вчителя до використання музики як засобу саморегуляції функціонального стану учнів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти» / Н. І. Євстігнеєва. – Вінниця, 2005. – 21 с.
10. Процюк В. М. Підготовка майбутніх учителів музики до виховання у молодших школярів морально-естетичних почуттів засобами народної музичної творчості : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти» / В. М. Процюк. – К., 2007. – 18 с.
11. Пікалова О. М. Формування готовності майбутнього учителя музики до створення єдиного музично-естетичного простору загальноосвітньої школи : дис. ... кандидата пед. наук : 13.00.08 / О. М. Пікалова. – Краснодар, 2006. – 217 с.